

בעניין:

1. טאהא, ת"ז _____
2. המוקד להגנת הפרט מיסודה של ד"ר לוטה זלצברגר – ע"ר

ע"י ב"כ עוה"ד בנימין אחסתרובה (מ"ר 58088) ו/או נועה דיאמונד (מ"ר 54665) ו/או סיגי בן-ארי (מ"ר 37566) ו/או טל שטיינר (מ"ר 62448) ו/או חוה מטרס-עירון (מ"ר 35174) ו/או ענת גונן (מ"ר 28359) ו/או דניאל שנהר (מ"ר 41065) ו/או נמרוד אביגאל (מ"ר 51583) ו/או בילאל סביחאת (מ"ר 49838)

מהמוקד להגנת הפרט מיסודה של ד"ר לוטה זלצברגר
רח' אבו עוביידה 4, ירושלים, 97200
טל: 02-6283555; פקס: 02-6276317

העותרות

- נ ג ד -

1. מדינת ישראל
2. שר הפנים
3. יו"ר הוועדה לעניינים הומניטאריים מיוחדים

באמצעות פרקליטות המדינה
רח' צלאח-א-דין 29, ירושלים
טל: 02-6466590; פקס: 02-6466713

המשיבים

עתירה למתן צו על תנאי

מוגשת בזאת עתירה למתן צו על תנאי, המופנה אל המשיבים והמורה להם לבוא וליתן טעם:

1. מדוע לא יסדירו המשיבים את מעמדה בישראל של העותרת 1, השוהה למעלה משבע עשרה שנה בישראל – מהן למעלה מעשור שנים בהיתרי שהייה מתחדשים שניתנו לה מתוקף הליך איחוד המשפחות עם בעלה המנוח – וזאת בדרך של אישור רישומה במרשם האוכלוסין כבעלת רישיון לישיבת ארעי במדינת ישראל.
2. מדוע לא יאמצו המשיבים בעניינה של העותרת 1 – אלמנה של תושב ישראל השוהה בישראל כדין מזה שנים רבות מתוקף נישואיה לבעלה המנוח – פרשנות מרחיבה, אשר תתאם לרציונאל ההומניטארי העומד בבסיס סעיף 3א(1) לחוק האזרחות והכניסה לישראל (הוראת שעה) התשס"ג-2003 (להלן: **הוראת השעה**), שתאפשר לראות בעותרת, המבקשת מעמד בישראל מטעמים הומניטאריים, כמי שיש לה בן משפחה השוהה כדין בישראל.
3. מדוע לא יבוטל התנאי המפלה הקבוע בסעיף 3א(1) בהוראת השעה, המגביל את סמכות השר לאשר, בהמלצת ועדה מקצועית לעניינים הומניטאריים, אשר הוקמה מכוח הוראת השעה, אך ורק בקשות של מבקשים, שלהם בני משפחה השוהים כדין בישראל, ולהם בלבד.

הגשת עתירה לבג"ץ

4. ביום 2.3.2008 נכנס לתוקפו צו בתי משפט לעניינים מינהליים (שינוי התוספת הראשונה לחוק), תשס"ח-2007 (פורסם ביום 6.12.2007 בקובץ 6626) (להלן: **הצו**). הצו קובע, כי עתירות בעניין החלטות של רשויות על פי חוק הכניסה לישראל, תשי"ב-1952 והוראת השעה, **למעט החלטות לפי סעיפים 1א3** (החלטות הוועדה ההומניטארית) ו-3ג (אנשים שתּרמו תרומה מיוחדת לישראל), יידונו מעתה בבית משפט לעניינים מינהליים. ללמדנו, כי עתירות בעניין החלטות מכוח סעיף 1א3 ו-3ג להוראת השעה יידונו בבג"ץ.

5. עתירה זו עוסקת בסירוב לבקשה שנדונה בוועדה לעניינים הומניטאריים, שהוגשה מכוח סעיף 1א3 להוראת השעה, ועל כן הסמכות לדון בה נתונה לבית משפט נכבד זה.

בקשה למתן צו ביניים

1. בית המשפט הנכבד מתבקש בזאת להוציא צו ביניים, שיאסור על המשיבים להרחיק את העותרת 1 מירושלים לגדה המערבית, תוך הסתמכות על כתובתה הרשומה במרשם האוכלוסין הפלסטיני, מן הטעמים הבאים.

2. העותרת 1, במקור תושבת הגדה המערבית וילידת שנת 1960, מתגוררת בירושלים מאז נישואיה בשנת 1995 לבעלה המנוח מר טאהא, שהיה תושב ישראל. מדובר היה בנישואין שניים לשני בני הזוג, לאחר ששניהם התאלמנו מבני זוגם. מנישואיה הראשונים של העותרת 1 לתושב הגדה המערבית נולדו לה 3 ילדים. דא עקא, בעקבות מות בעלה ואבי הילדים ניתק הקשר בינה לבין ילדיה, לאחר שאלו הוצאו מחזקתה והועברו לחזקת משפחת הבעל. מנישואיה השניים לבעלה המנוח לא נולדו לה ילדים.

3. לאחר שבשנת 2011 נפטר בעלה של העותרת 1, הגישה עבודה לשכת רשות האוכלוסין בירושלים המזרחית, מיוזמתה שלה, בקשה הומניטארית לוועדה הממליצה לשר הפנים, למתן היתרי שהייה בישראל מטעמים הומניטאריים לתושבי האיזור (להלן: הוועדה ההומניטארית). בעקבות פניית העותרת 1 לעותרת 2, כי תסייע לה בהסדרת עניינה אל מול רשות האוכלוסין של המשיב 2, שלחה העותרת ביום 19.3.2012 מכתב ובו השלמת טיעונים שיתמכו בבקשתה של העותרת 1.

4. דא עקא, על אף מצבה של העותרת 1, אשר הגשת הבקשה ביוזמת הלשכה מעידה עליו יותר מכל כי הוא אכן עגום, ועל אף שאין חולק על כך כי היא מתגוררת בתחומי ישראל כדין מזה שנים רבות, התקבלה ביום 9.12.2012 במשרד העותרת 2 החלטת המשיב 2, לפיה הבקשה נדחת מן הטעם שבבקשתה של העותרת 1 אין מזמין השוהה בישראל כדין.

5. מדובר אם כן באישה לא צעירה, שמרכז חייה מתנהל בירושלים מאז שנת 1995 ועד עצם היום הזה, שממשיכה להתגורר ברשות ילדי המנוח בבית אותו חלקה עם בעלה עד יום מותו. גירושה של העותרת 1 מישראל, בה היא מתגוררת כדין שנים כה רבות, לגדה, בה אין איש המצפה לה וללא כל ביטחון לקורת גג מעל לראשה, הוא צעד קשה מנשוא שסופו מי ישרונו. כל יום שעובר על העותרת, שמצאה עצמה עם מות בעלה מתמודדת באחת לא רק עם מותו אלא גם עם סכנת גירוש

המרחפת מעל ראשה, הוא יום מלא חשש ופחד המסב לה נזק כבד, וחושף אותה לסכנת עיכוב, מעצר וגירוש.

6. למשיבים, לעומת זאת, לא ייגרם כל נזק מהוצאת צו הביניים. לא זו בלבד שנגד העותרת לא נטענה מעולם כל טענה ביטחונית או פלילית, עניין העולה אף מפרוטוקול הוועדה ההומניטארית המצורף לעתירה, אלא שלשכת המשיב 2 עצמה פעלה מיוזמתה והגישה עבור העותרת בקשה למשיבה 1.

7. לצורך המבחנים המשפטיים בעניין מתן צו ביניים, מופנה בית המשפט הנכבד במיוחד לבג"ץ 3330/97 עיריית אור יהודה נ' מ"י ואח', פ"ד נא(3) 472. להשלמת נימוקי הבקשה מופנה ביהמ"ש הנכבד לעתירה.

8. נוכח האמור, מתבקש בית המשפט הנכבד להסיר את הסכנות האלו מעל ראשה של העותרת 1, וזאת עד למיצוי ההליכים בעתירה.

הצדדים לעתירה

1. העותרת 1 (להלן: העותרת), במקור תושבת השטחים, היא אלמנתו של מר _____ ז"ל, תושב קבע בישראל (ת"ז _____). מאז נישואיה למנוח בשנת 1995 מתגוררת העותרת בירושלים ומזה למעלה מעשור ששהייתה בישראל מוסדרת מכוח היתרי שהייה מתחדשים.

2. כפי שיתואר בפירוט בהמשך, לאחר מות בעלה של העותרת הגישה עבורה לשכת רשות האוכלוסין בירושלים המזרחית, מיוזמתה שלה, בקשה לוועדה ההומניטארית. זאת, על מנת שיתאפשר לאלמנה להמשיך ולשהות כדין בישראל גם לאחר מות בעלה. ברם, ביום 9.12.2012 הודע לעותרת 2 כי בקשתה של העותרת סורבה על ידי המשיב 2, לא מן הטעם כי אין מדובר במקרה הומניטארי ואף לא מן הטעם כי ישנן הערות גורמים בעניינה, אלא מן הטעם שהעותרת אינה עומדת בתנאי המפלה, הקבוע בהוראת השעה, ולפיו למגיש בקשה צריך שיהיה במועד הגשת הבקשה בן משפחה השוהה כדין בישראל.

3. העותרת 2 (להלן: המוקד להגנת הפרט או המוקד) היא עמותה הפועלת לקידום זכויות האדם ומטפלת בין השאר, בזכויותיהם של תושבי הגדה המערבית ותושבי ירושלים המזרחית אל מול הרשויות בישראל.

4. המשיב 2 הוא השר שהסמיכה המשיבה 1 לקבל או לדחות את המלצות הוועדה ההומניטארית, שבראשה עומדת המשיבה 3, וזאת בכפוף לתנאי מפלה לפיו למבקש הבקשה צריך שיהיה בן משפחה השוהה כדין בישראל.

5. המשיבה 3 הינה יו"ר הוועדה ההומניטארית, אשר הוקמה מכוח סעיף 1א3 להוראת השעה.

מיצוי הליכים

6. העותרת, במקור תושבת השטחים, נישאה בשנת 1995 לתושב קבע בישראל, _____ טאהא (להלן גם: **הבעל**). כאמור לעיל, מדובר היה בנישואים שניים לשני בני הזוג, לאחר ששניהם התאלמנו מבני הזוג להם היו נשואים בעבר.
- חוזה נישואין ישראלי מיום 23.6.1995 בין הגב' טאהא לבעלה מר טאהא המנוח, מצ"ב ומסומן **ע/1**.
7. יצוין, כי למר טאהא, מנישואיו הקודמים, שלושה בנים ובת. כל הילדים של מר טאהא נשואים ומתגוררים בירושלים. לגב' טאהא מנישואיה הראשונים גם כן ילדים, אך היא נאלצה להיפרד מהם לאחר שאלו הועברו לחזקת משפחת בעלה המנוח מיד לאחר פטירתו. כיום הקשר עימם מטבע הדברים רופף.
8. מיום נישואיהם בשנת 1995 התגוררו העותרת ובעלה בשכונת ראס אל עמוד שבירושלים, בבית בבעלותו של הבעל.
9. לאחר נישואיהם, ביום 20.8.1995, פנו בני הזוג ללשכת מרשם האוכלוסין של משרד הפנים בירושלים המזרחית במטרה להסדיר את מעמדה של העותרת בישראל והגישו עבודה בקשה לאיחוד משפחות שמספרה 1306/95. לאחר פניות והתכתבויות חוזרות ונשנות של ב"כ דאז של העותרת ובעלה, אושרה לאחר כחמש שנים בקשתם.
10. ביום 3.1.2000 אושרה הבקשה, והעותרת קיבלה לידיה הפניה ראשונה לקבלת היתר מת"ק. מאז, במשך 12 שנה, חודשו ההיתרים עבור העותרת.
- אישור לבקשה הראשונה עבור העותרת, מיום 3.1.2000, מצ"ב ומסומן **ע/2**.
11. ביום 11.3.2011 נפטר בעלה של העותרת, בירושלים.
- תעודת פטירה מצ"ב ומסומנת **ע/3**.
12. עם פטירת בעלה המנוח, מצאה עצמה העותרת, שמנהלת מרכז חיים בירושלים לצד בעלה הישראלי מזה כשבע עשרה שנה ואינה עוד אשה צעירה, מתמודדת עם סכנת גירוש מביתה, מקרב הקהילה התומכת בקרבה היא חיה, מסביבתה הטבעית ומכל האנשים הדואגים כיום לכל מחסורה.
13. ואכן, מטעמים אלו ועל מנת לאפשר לעותרת השוהה בישראל שנים כה רבות להמשיך ולהתגורר בישראל, פנתה על פי הנראה לשכת המשיב 2, **מיוזמתה שלה**, והגישה לוועדה ההומניטארית שבראשה עומדת המשיבה 1, בקשה עבור העותרת.
14. הבקשה הוגשה לוועדה ההומניטארית, בהתאם לנוהל מספר 5.2.0017 של משרד הפנים – "נוהל הטיפול בהפסקת הליך להסדרת מעמד לבני זוג של ישראלים" – המסדיר, בין השאר, את הטיפול בהליך המדורג במקרה בו פקע קשר הנישואין בשל פטירת בן הזוג הישראלי. כפי שעוד יפורט

בהמשך העתירה, על אף שהעותרת הייתה בת זוג של תושב קבע ולא של אזרח, נוהג המשיב 2 להפעיל את הוראות הנוהל אף בעניינם של בני זוג לתושבי קבע. דא עקא, לעותרת דן לא נמסר על ידי לשכת המשיב 2 כל העתק מהבקשה ונראה היה כי היא כלל לא הבינה כי קיימת בעניינה בקשה מתנהלת.

15. לאור זאת פנתה העותרת 2 ביום 2.1.2012 לרכזת הוועדה ההומניטארית, בראשה עומדת המשיבה 3, בבקשה לקבל עדכון לגבי הבקשה שהוגשה בעניינה של העותרת. כמו כן ביקשה העותרת לקבל העתק של הבקשה שהועברה לוועדה על ידי לשכת המשיב 2.

מכתבה של העותרת 2 מיום 2.1.2012 מצ"ב ומסומן ע/4.

16. ביום 10.1.2012 התקבל אישור ממרכזת הוועדה ההומניטארית בדבר קבלת המכתב מיום 2.1.2012. בנוסף נמסר במכתב מרכזת הוועדה, כי בקשה בעניינה של העותרת אכן הוגשה לוועדה הנכבדה וכי היא תועלה לדיון לפי סדר כרונולוגי ע"פ סדר תאריך הגשת הבקשה.

המכתב מטעם רכזת הוועדה מצ"ב ומסומן ע/5.

17. נוכח העובדה כי עד למועד פנייתה למוקד להגנת הפרט לא הייתה הגב' טאהא כלל מודעת לכך כי הוגשה בעניינה בקשה לוועדה, עניין שיכול להפוך לה לרועץ במועד הדיון ומתן החלטה בעניינה על ידי הוועדה הנכבדה, שלחה העותרת 2 ביום 19.3.2012 השלמת טיעונים אשר יתמכו בבקשה ההומניטארית שהוגשה עבורה לוועדה.

מכתב השלמת הטיעונים מיום 19.3.2012 מצ"ב ומסומן ע/6.

18. ביום 9.12.2012 התקבלה במשרדי העותרת 2 החלטת המשיב 2 מיום 25.11.2012, שניתנה בהמלצת הוועדה ההומניטארית בעניינה של העותרת, לפיה מסורבת בקשתה של העותרת. מעיון בהחלטה עולה, כי הבקשה נדחתה על הסף מן הטעם שאין בנמצא מזמין השהה כדן בישראל כנדרש בסעיף 1א3(א) להוראת השעה, הקובע כי שר הפנים רשאי מטעמים הומניטאריים מיוחדים, לתת רישיון ישיבה בישראל או לאשר מתן היתר שהייה בישראל בהמלצת ועדה מקצועית – הוועדה ההומניטארית, ב.א. – לתושב האזור או לאזרח או תושב של מדינה המנויה בתוספת להוראת השעה, **שבן משפחתו שוהה כדן בישראל**.

העתק החלטת המשיב 2 בעניינה של העותרת, מצ"ב ומסומן ע/7.

19. בעקבות קבלת ההחלטה, ועל מנת להבין את פשר ההחלטה שניתנה בבקשה – שכאמור לעיל, הוגשה לוועדה על ידי פקידי המשיב 2, אשר פנו מיוזמתם לוועדה בעניינה של העותרת – פנתה העותרת 2 לוועדה שלוש פעמים בבקשה לקבלת פרוטוקול הדיון שנערך בעניינה של העותרת.

שלוש הבקשות לקבלת הפרוטוקול מצ"ב ומסומנות ע/8-10.

20. ביום 21.1.2013 התקבל פרוטוקול הוועדה ההומניטארית במשרדי העותרת 2. ראשית עולה מן הפרוטוקול כי הבקשה בעניינה של העותרת הוגשה לוועדה, אכן, ביוזמת פקידי לשכת המשיב 2. מהפרוטוקול עולה כמו כן כי העותרת שוהה בישראל כדן מזה שנים רבות. מפרוטוקול הוועדה

עולה עוד, כי אכן בקשתה נדחתה על הסף הואיל ואין בה מזמין, כדרישתה המפלה של הוראת השעה. עדות נוספת לכך שהבקשה נדחתה על הסף הוא האזכור המופיע בפרוטוקול בעניין שלושת ילדיה של העותרת מנישואיה הראשונים. בעניין ילדים אלו פירטו העותרות עוד במסגרת השלמת הטיעונים מיום 19.3.2012, כי למעשה אין קשר של ממש בין העותרת לילדיה.

העתק פרוטוקול הישיבה שנערכה בוועדה ההומניטארית בעניינה של העותרת מצ"ב ומסומן ע/11.

המסגרת המשפטית

21. בפרק זה, תבקשנה העותרות, בראש ובראשונה, לעמוד על הפרשנות המצמצמת שבחרו המשיבים ליתן לסעיף 1א3(א) להוראת השעה. סעיף זה מעגן בתוכו מנגנון הומניטארי במסגרת הוראת השעה. טענת העותרות היא, כי תחת שיישמו המשיבים, בעניינה של העותרת, את המנגנון ההומניטארי באופן מורחב ומתחשב, ביכר המשיב 2 לסרב לבקשת העותרת על בסיס פרשנות צרה ופוגענית. פרשנות מעוותת זו קובעת, כי פטירתו של מי שהעותרת חייתה לצידו כדין שנים כה רבות בישראל, מוות אשר הפך את עניינה למקרה הומניטארי, הוא זה שהופך אותה במקביל למי שיש לסרב לבקשתה מן הטעם שעם מות הבעל אין לה עוד בן משפחה השוהה בישראל כדין.

22. בשלב שני תבקשנה העותרות להתמקד במדיניות המשיב 2 בכל הנוגע למתן מעמד בישראל לאלמנות של אזרחי ישראל ותושביה אשר עם מות בן זוגן נותרו בישראל לבדן, ללא ילדים משותפים. באמצעות סקירה זו, תבקשנה העותרות לחדד את גודל העוול שנעשה בעניינה הפרטני של העותרת דן, כמו גם בעניינם של מבקשים אחרים במצבה, מבקשים שבקשתם נדחתה מן הטעם האחד, שאין להם במועד הגשת הבקשה מזמין השוהה כדין בישראל.

23. באמצעות הבהרת מדיניות המשיב 2 בעניין של אלמנות, תבקשנה העותרות להמחיש את גודל ההפליה בה נוקטים המשיבים, המבחינים בין דם לדם בבואם להחליט בעניינם של תושבי השטחים. הפליה זו, היא הבסיס לסעד השלישי שהתבקש בראש העתירה, כי התנאי המופיע בסעיף 1א3(א) להוראת השעה, אשר עליו מתבססת ההחלטה הקשה בעניינה של העותרת, יבוטל. כפי שיפורט בהמשך, מדובר בתנאי הפוגע בזכותם של מבקשים כעותרת דן לשוויון ולכבוד, לעומת מבקשים בעלי עניין הומניטארי זהה, אשר הוראת השעה אינה חלה בעניינם. זאת, כאשר בין בקשותיהם ההומניטאריות של המבקשים השונים, לא מתקיים כל שוני הגיוני ורלוונטי שבכוחו להצדיק את ההפליה בה נוהגים המשיבים.

24. לבסוף תבקשנה העותרות להדגיש, כי כתוצאה מסירובם זה של המשיבים נגרמת לעותרת, בהיותה אשה, פגיעה קשה לאין ערוך מזו שהייתה נגרמת למבקש גבר שבקשתו הייתה נדחתה. לפיכך, עמדת העותרות היא כי הגם שלא מדובר בהפליה שנעשתה בכוונת מכוון, הרי שבמבחן התוצאה מדובר בהחלטה המפלה נשים.

פרשנות צרה ופוגענית למנגנון הומניטארי הקבוע בהוראת השעה

25. סעיף 1א3(א) להוראת השעה קובע כי :

על אף הוראות סעיף 2, רשאי שר הפנים מטעמים הומניטאריים מיוחדים, בהמלצת ועדה מקצועית שמינה לעניין זה (בסעיף זה – הוועדה) –

(1) לתת רישיון לשיבת ארעי בישראל לתושב אזור או לאזרח או לתושב של מדינה המנויה בתוספת, **שבן משפחתו שוהה כדין בישראל.**

(2) לאשר בקשה למתן היתר לשהייה בישראל בידי מפקד האזור, לתושב אזור **שבן משפחתו שוהה כדין בישראל.**

(ההדגשות הוספו, ב.א.).

26. כידוע, הוראת השעה מגבילה, באופן קיצוני, אפשרות של מתן מעמד בישראל למי שמוגדרים על ידה כתושבי "אזור". זאת גם אם נישאו לתושבי ישראל או אזרחיה. כפי שנטען על ידי המשיב 2 לא פעם, הוראת השעה, על ההגבלה הקיצונית שבה, נחקקה מסיבות ביטחוניות בלבד. לפיכך, הדעת נותנת כי דווקא בשל הפגיעה הקשה הנובעת מההגבלה הגורפת על מתן מעמד הקבועה בהוראת השעה, הרי שבמקרים הומניטאריים חריגים, כמו עניינה של העותרת דנן, בהם אין החוק מגביל מתן מעמד, אלא אדרבא, הוא מסמיך את המשיב 2 ליתן מעמד למבקשים שנמצא כי מתקיימות בעניינם נסיבות הומניטאריות, יעשו המשיבים שימוש הוגן ומושכל יותר בסמכות זו.

27. יפים לענייננו זה דברי בית המשפט הנכבד בפסק דין בבג"ץ 4541/94 אליס מילר נ' שר הביטחון:

יש לפרש תחיקה הפוגעת בזכות יסוד של האדם באופן מצמצם, "תוך מגמה לתת לזכות האמורה קיום מירבי ולא לסייגה כהוא זה מעל ומעבר למה שמתחייב ברורות ומפורשות מדבר המחוקק" (דברי השופט שמגר בע"א 732/74 הוצאת עיתון "הארץ" בע"מ נ' חברת החשמל לישראל בע"מ ואח' [26], בעמ' 295).

(ההדגשה הוספה, ב.א.).

28. עמדת העותרות היא אם כן, כי על המשיב 2 ועל הוועדה שבראשה עומדת המשיבה 1, אשר בהמלצתה ניתנה ההחלטה האומללה בעניינה של העותרת דנן, היה לעשות ככל אשר לאל ידם על מנת לאפשר לעותרת לחסות בצילו של סעיף 3א(1), המעגן בתוכו את המנגנון ההומניטארי בהוראת השעה.

29. החשיבות שקיימת ביישום מורחב ומתחשב של המנגנון ההומניטארי שעוגן במסגרת הוראת השעה והבעייתיות הקיימת בתפקוד הוועדה ההומניטארית ואופן הפעלת סמכותה עד כה, באה אף לידי ביטוי בדברי בית משפט נכבד זה בפסק דינו מיום 11.1.2012 בבג"ץ 466/07 גלאון נ' **מדינת ישראל (להלן: עניין גלאון).**

30. כך, בין השאר, בהעירה כי התנהלות הוועדה מעלה תהיות באשר לקריטריונים לפיהם פועלת הוועדה לעניינים הומניטאריים, קובעת כב' השופטת ארבל בסעיף 26 לפסק דינה כי:

מאז נחקק החוק כהוראת שעה, הוארך תוקפו פעמיים על-ידי הכנסת ועשר פעמים נוספות בהחלטות ממשלה שאושרו במליאת הכנסת. שתיים עשרה הארכות. שינויים כאלה ואחרים אירעו במציאות הביטחונית, חלקם משמעותיים יותר, חלקם פחות, אך שינוי משמעותי בחוק – אין. **סקירת השינויים שהוכנסו בחוק בשנים שחלפו מאז חקיקתו מעלה, למצער, חשש כי אלה, יותר משנועדו למתן את הפגיעה הקשה הגלומה בחוק, נועדו לבססה... כך עולה מן העובדה שחרף קביעת אפשרות ליתן רישיון לשיבת ארעי או היתר לשהייה בישראל במקרים הומניטאריים מיוחדים (סעיף 1א3 לחוק), הנתונים שהציגה המדינה מעוררים, לכל הפחות, תהיות באשר לקריטריונים לפיהם**

פועלת הוועדה לעניינים הומניטאריים ולאופן הפעלתם. כל אלה מטילים עננה על הטענה כי החוק והצורך בו נבחנים בחינה עתית. כיום, למעלה משמונה שנים לאחר חקיקת החוק, נראה כי ההסדר הזמני הפך דה-פקטו להסדר של קבע. (פיסקה 26 לפסק דינה של כב' השופטת ארבל, אשר נמנתה עם דעת המיעוט).

(ההדגשה הוספה, ב.א.).

31. כב' השופט רובינשטיין עמד אף הוא בסעיף מ"ח לפסק דינו על השימוש המצומצם שעושה הוועדה ההומניטארית במנגון ההומניטארי הקבוע בהוראת השעה:

על הרשויות להניח תדיר "אצבע על הדופק" הן בכל הנוגע לצרכים הבטחוניים, והן בכל הנוגע לאפשרות לייצר כלים אפקטיביים שפגיעתם קלה יותר. עליהן גם לשקוד ולבחון את האפשרות ליעל את הטיפול במקרים חריגים; הן בגדרי הוועדה ההומניטארית, והן באמצעות חשיבה על מנגנונים נוספים העשויים להקל על אותם זוגות אשר נמנע מהם, לעת הזאת, לקבוע את ביתם המשותף בישראל...

(ההדגשה הוספה, ב.א.).

32. גם כב' השופט הנדל עמד בסעיף 5 לפסק דינו על חשיבות קיומה של הוועדה ההומניטארית לשם הפחתת הפגיעה במבקשים, וכך פסק:

דעתי היא, מבלי לתחום גבולות, כי יש מקום לפרש את סמכויות הוועדה באופן רחב יותר מכפי שנעשה היום. החוק המתוקן קובע בסעיף ה(1) כי:

"העובדה כי בן משפחתו של מבקש ההיתר או הרישיון, השוהה כדן בישראל, הוא בן זוגו, או כי לבני הזוג ילדים משותפים, לא תהווה כשלעצמה טעם הומניטרי מיוחד."

הוראה זו, כמעט ככל הוראה, ניתן לפרשה בצמצום או בהרחבה. דעתי היא שיש לפרשה בצמצום מסוים וגם בכך להרחיב את שיקול הדעת של הוועדה ההומניטארית.

(ההדגשות הוספו, ב.א.).

33. כב' השופט לוי התייחס בסעיף 7 לפסק דינו להרחבתן, הלכה למעשה, של מגבלות החוק ואי מילוי תפקידה של הוועדה ההומניטארית:

לא נדרש עיון מדוקדק כדי להיווכח כי אם הוכנסו בחוק שינויים בעקבות העמדתו לבחינה חוקתית, הרי עיקרם מצוי דווקא בהרחבת ההגבלות שהוא נושא עמו, ובהעמקתה של הפגיעה בזכויות מוגנות. שני השינויים שנמנו אחרונים מדברים בעד עצמם, ושניהם כאחד מוסיפים על מגמתו הגורפת של החוק ומרחיקים אותו עוד מן המודל הפרטני. ואילו על החריג ההומניטארי העידו באי-כוח המדינה בפנינו, כי הוא מכסה בפועל מספר מצומצם ביותר של מקרים. מאז הקמתה ברבעון הראשון של שנת 2008, כך הצהירה המדינה, הונחו בפני הוועדה ההומניטארית למעלה מ-600 בקשות, מתוכן עלה בידיה לדון עד כה בפחות ממחצית. 33 בקשות בלבד – כאחוז אחד מתוך כ-3,000 בקשות להיתרים שהוגשו בממוצע בכל שנה ערב כניסתו של החוק לתוקף אושרו ולמבקשים הוענק היתר שהייה על-פיהן.

(ההדגשות הוספו, ב.א.).

34. כב' הנשיאה דאז, השופטת ביניש, התייחסה אף היא בסעיף 2 לפסק דינה, לפועלה של הוועדה ההומניטארית:

הגם שנטען לפנינו כי נעשה ניסיון לצמצם את תחולת החוק בדרך של כינון ועדה לבחינתם של מקרים הומניטאריים מיוחדים, הרי שהלכה למעשה מספר

ההיתרים המצומצם שניתן עד כה על ידי הוועדה מעיד על כך שלא היה בהקמתה כדי להעביר את מרכז הכובד לכיוון של קיום בדיקה פרטנית להבדיל מבדיקה גורפת – כפי שסברנו בפסק הדין הראשון כי ראוי שיהא.
(ההדגשה הוספה, ב.א.).

כב' הנשיאה ביניש מוסיפה בסעיף 16 לפסק דינה וקובעת כי:

צריך, וגם אפשר, למתן את הפגיעה על ידי שינוי של ההסדר – בין אם על ידי עריכת בדיקה פרטנית של מבקשי איחוד המשפחות; בין אם על ידי מתן אפשרות להפריך את חזקת הסיכון ובין אם על ידי הרחבה של האפשרות לקבל מעמד בישראל מטעמים הומניטאריים. כל אלה צריכים לקבל ביטוי בחקיקה – בהסדר הגירה כולל או בהסדרי ביניים עד לחקיקתו של חוק הגירה.
(ההדגשות הוספו, ב.א.).

35. הנה כי כן, הן המחוקק והן בית המשפט הנכבד נתנו בידי המשיב 2 והוועדה שהמשיבה 1 עומדת בראשה, את הסמכות והכלים על מנת להפעיל את המנגנון ההומניטארי שנקבע בהוראת השעה באופן מיטבי ומורחב יותר. משכך, גם בעניינה של העותרת דן, ראוי היה כי המשיבים יפעילו את שיקול דעתם ויפרשו את הוראת השעה באופן מורחב, שיאפשר לאלמנה האומללה להמשיך בחייה, בביתה מזה שנים רבות. ואכן, לו היו המשיבים פועלים על פי הסמכות הנתונה להם ועל פי הערות בית המשפט הנכבד בעניין גלאון, יכולים היו לפרש, בין השאר, את התנאי הקשה הקבוע בהוראת השעה, באופן שיראה **בבעלה המנוח של העותרת את בן המשפחה הנדרש**. זאת, לעומת מבקשים אחרים, שאין ושלא היה להם מעולם בן משפחה ששהה כדין בישראל.

36. דא עקא, המשיבים, כאמור, ביכרו לעומת זאת לצאת ידי חובתם ותו לא, ולפרש את הוראת השעה באופן מצומצם ביותר, הנוגד את הרציונאל העומד בבסיס המנגנון ההומניטארי הקבוע בהוראת השעה. בכך הם הצדיקו גירושה של אלמנה, ששהתה בישראל שנים רבות כדין ושאין בעניינה כל מניעה פלילית או ביטחונית.

37. על מנת לחדד את גודל העוול שנעשה לעותרת, שבקשתה נדחתה מן הטעם האחד שאין בבקשתה מזמין הוועדה כיום כדין בישראל, תבקשנה העותרות לפרט להלן את מדיניות המשיב 2 באשר לאלמנות, ללא ילדים, של אזרחים ושל תושבי קבע, שהתגוררו בישראל לצד בני זוגן ובמועד פטירת בן הזוג הישראלי לא היו בידיהן אלא מעמד ארעי בלבד.

הקניית מעמד לאלמנות של אזרחים ותושבי קבע בישראל

38. ההליך להסדרת מעמדן בישראל של אלמנות של אזרחים ישראלים גובש במסגרת פסק דין מיום 2.8.2009, שניתן בבג"ץ 4711/02 דניאלה הלל ואח' נ' שר הפנים ואח' (להלן: עניין הלל) (פורסם בנבו) ומספר הליכים משפטיים נוספים, אשר אוחדו עימו.

39. ההליכים כולם עסקו בבקשה למעמד עבור אלמנות, שהיו נשואות לאזרחים ישראלים. תחת הנחיותיו המפורשות וביקורת בית המשפט העליון, תוקן נוהל 5.2.0017, "נוהל הטיפול בהפסקת הליך להסדרת מעמד לבני זוג של ישראלים" (להלן: הנוהל), שעסק בהתפרקות התא המשפחתי הן מחמת גירושין של בני הזוג והן מחמת פטירת בן הזוג הישראלי.

40. בסעיף 4 לפסק הדין בעניין הלל, מנחה, בין השאר, בית המשפט הנכבד את המשיב 2 כיצד עליו להתייחס לבקשות הבאות לפתחו בעניינן של אלמנות, וביניהן אף אלמנות לבני זוג ללא ילדים משותפים:

עוד הוספנו כי "מעבר לקריטריונים המנויים בנוהל יש מקום לאפשר בחינה אינדיבידואלית שתכלול מודדים שונים כגון משך תקופת הנישואין ומשך תקופת החיים המשותפים עובר לנישואין, משך השהייה בישראל, כנות הנישואין ומרכז חיים בישראל לפי זיקות רלבנטיות". ציינו כי "מודדים כגון אלה עשויים להלוס יותר את התכלית המונחת ביסוד הנוהל מאשר מודדים מסוימים הכלולים בנוהל הקיים. כך, למשל, שאלת מקום מגוריהם של קרובי משפחה מדרגה ראשונה בחוץ-לארץ אינה מלמדת, בהכרח, על זיקה גדולה יותר למדינה הזרה מאשר למדינת ישראל, במיוחד כאשר בארץ עשויים להימצא קברו של בן הזוג הישראלי, חברים משותפים ובני משפחה, וכן היבטים נוספים הממלאים בתוכן את המושג 'מרכז חיים'". בהחלטה הקודמת הבהרנו כי בירור הקריטריונים צריך להיעשות תוך מתן זכות טיעון לבן-הזוג, וכי "במקרים מתאימים, יש מקום לאפשר את המשך ההליך המדורג חרף מותו של בן הזוג הזר. משמעות הדבר היא כי במקום שבו השתכנעו הגורמים המוסמכים באשר לכנותו של קשר הנישואין, מרכז חיו של בן הזוג הזר הוא בישראל ומתקיימים המודדים שיקבעו כאמור, ייקבע נוהל שיאפשר את המשך הימצאו של בן הזוג הזר בארץ על-מנת שניתן יהיה לבחון לאורך זמן את הקשר עם הארץ ואת היעדרה של מניעה ביטחונית או פלילית".

(ההדגשות הוספו, ב.א.).

41. בעניין הלל הורה אפוא בית המשפט למשיב לתקן את הנוהל כך שבין השאר, במקרים בהם מדובר בבני זוג ללא ילדים, בהם אין ספק באשר לכנות הנישואין, ובאשר לכך שמרכז חיו של בן הזוג הזר הוא בישראל ומתקיימים המודדים שיקבעו כאמור, ייקבע נוהל שיאפשר את המשך הימצאו של בן הזוג הזר בארץ על-מנת שניתן יהיה לבחון לאורך זמן את הקשר עם הארץ ואת היעדרה של מניעה ביטחונית או פלילית.

42. ואכן, לאחר מתן פסק הדין בעניין הלל, תוקן חלקו של הנוהל העוסק בפקיעת הנישואין בשל פטירת בן זוג ישראלי, של בני זוג ללא ילדים משותפים, כך שהוא כולל את התנאים הבאים:

א. בן/בת הזוג היה נשוי בנישואין כנים שנרשמו במרשם האוכלוסין וכן קיבל רישיון לשיבה בישראל מסוג א/5 במסגרת ההליך המדורג (סעיף ד.1.1 לנוהל).

ב. בן/בת הזוג עבר יותר ממחצית מתקופת ההליך המדורג קודם פטירת בן הזוג הישראלי (סעיף ד.ב.2 לנוהל).

ג. לא היה ספק בכנות הקשר בין בני הזוג לאורך ההליך המדורג (סעיף ד.ב.3 לנוהל).

ד. בדיקת נסיבות העניין בכללותן הצביעה על זיקה ממשית וחזקה של המבקש למדינת ישראל יותר מזיקתו למדינה זרה (לעניין זה ייבדק, בין היתר, מקום מגוריהם של קרובי משפחה אך גם משך התקופה בה שוהה הזר בישראל) (סעיף 1.ב.4 לנוהל).

הנוהל מצ"ב ומסומן ע/12.

43. על יישום המתווה כפי שנקבע בעניין הלל, ניתן ללמוד ממספר החלטות בעתירות שנדונו במאוחד עם עניין זה, ובין השאר בבג"ץ 2269/06 בו הוענקה לעותרת שלא היו לה ילדים משותפים עם

בעלה הישראלי, אזרחות ישראלית. זאת לאחר שהאלמנה שהתה בארץ במעמד א/5 בעת פטירת בעלה במשך מעל שש שנים.

הודעת המשיב לעותרת בבג"ץ 2269/06 מצ"ב ומסומנת ע/13.

44. נציין עוד, כי על אף שפסק הדין בעניין הלל עסק באלמנות של אזרחים ישראלים, שבקשתן למעמד נבעה מסעיף 7 לחוק האזרחות, ולא באלמנות של תושבי קבע שבקשתן למעמד הוגשה מתוקף חוק הכניסה לישראל, התשי"ב-1952, מטעמים הומניטאריים, רציונאל הדברים יפה במידה שווה גם בעניין של אלמנות של תושבי קבע.

45. על תחולת רציונאל הנוהל בהקשר זה על בני זוגם של תושבי קבע בישראל, ניתן ללמוד מפסק הדין בעת"ם (י-8) 8799/08 **יאמנה אבו לאמה נ' שר הפנים** (15.2.09), אשר התייחס להחלת הנהל במקרה של בן זוג זר הנשוי לתושב קבע, ולא לאזרח:

בכל הנוגע להליך איחוד משפחות של תושב קבע בישראל עם בן זוגו הזר, קיים חוסר התאמה בין הוראה זו לבין דרישת הנהל שבן הזוג הזר יקבל רישיון לשיבת ארעי מסוג א/5. רישיון כזה ניתן לבן הזוג הזר רק לאחר 27 חודשים של ההליך המדורג, ואילו הנהל הלא מסתפק בכך שבן הזוג הזר נטל חלק בהליך המדורג במשך שנה בלבד. מאחר שהדרישה לרישיון מסוג א/5 אינה מיוחדת למקרה בו יש לבני הזוג ילדים משותפים, אלא חלה גם כאשר אין לבני הזוג ילדים משותפים (ואז הדרישה היא לחלוף מחצית תקופת ההליך המדורג), ייתכן שניתן לראות את ההוראה המיוחדת המסתפקת בשנה כגוברת על ההוראה הכללית הדורשת קבלת רישיון מסוג א/5.

46. פסק דין נוסף שיפה לענייננו הוא פסק דינו של בית המשפט לעניינים מינהליים, בעת"ם 503/05, **בכרי נ' משרד הפנים** (21.2.06). בעתירה, שעסקה בסירוב המשיב לאפשר את המשך הליך איחוד המשפחות בישראל, לאישה מירדן ששהתה שנתיים בהליך המדורג, לאחר שבעלה, תושב קבע בישראל, הלך לעולמו, הואיל ולבני הזוג לא היו ילדים, קבע בית המשפט כי:

אכן כן, אין חולק כי השיקול ההומניטארי של מניעת פירוק התא המשפחתי הוא אשר עומד ביסוד הליך איחוד המשפחות. עם זאת, לא נובע מכך שבכל מקרה שבו חדל התא המשפחתי להתקיים, המסקנה המתחייבת, היא שיש להפסיק מייד את ההליך המדורג. כל כך, משום שגם במקרה של פירוק התא המשפחתי, יש עדיין מקום להפעיל את שיקול הדעת המינהלי ולבחון את נסיבותיו של כל מקרה ומקרה לגופו. כך כדוגמא, יהיה שונה מקרה של זוג צעיר שהתגרש בראשית דרכו, בטרם נולדו לו ילדים ובטרם נטע בן הזוג המוזמן שורשים בארץ, לעומת זוג מבוגר שהתגרש, לאחר שנים של חיים משותפים בישראל, והאשה (כדוגמא) נדרשת לטפל בילדי בני הזוג שנותרו במשמורתה. בדומה לכך, יש מקום להבחין בין מקרה שבו נפטר בן הזוג המזמין, ובן הזוג שנותר בחיים הינו צעיר בראשית דרכו, לעומת מקרה כמקרה דידן, שבו האלמנה היא כבר בת 57 היום וגרה בארץ מזה כ-10 שנים.

(ההדגשות הוספו, ב.א.).

47. עוד נציין, כי בעוד שהנהל קובע כי יש להעביר את עניין של אלמנות לבחינת הוועדה הבינמשרדית, העניין כלל אינו אפשרי כשמדובר באלמנות תושבות השטחים. זאת מכיוון שלוועדה הבינמשרדית אין כלל סמכות לדון בענייני מעמד הנוגעים לתושבי השטחים. בהתאמה לכך, ועל פי אותו רציונאל, מועבר ונבחן עניין של אלמנות, תושבות השטחים, במידה ונמצאה הצדקה לכך, בוועדה ההומניטארית – שהיא כידוע הוועדה שהחליטה על סירוב בעניינה של העותרת דן.

48. החלת המודדים שנקבעו בעניין הלל על עניינן של אלמנות לתושבי קבע, שהן במקורן תושבות השטחים, מצאה ביטוי בהחלטת בית משפט נכבד זה, בבג"ץ 10041/08 חג'אז נ' שר הפנים (עדיין תלוי ועומד). בעניין זה, העוסק באלמנה של תושב קבע, במקור מהשטחים, אשר קודם מות בעלה כלל לא נטלה חלק בהליך איחוד משפחות בשל היותה אישה שנייה לבעלה המנוח, קבע כבוד בית המשפט בהחלטה מיום 10.2.11 כי בדונה בנושא פעם נוספת, על הוועדה ההומניטארית להתייחס במסגרת שיקוליה ל"משך זמן שהייה בארץ, להיותה של העותרת אלמנה כמו גם לעובדה שכל ילדיה נמצאים כאן בארץ", והפנה אל השיקולים המנחים שהותוו בעניין הלל. זאת, חרף העובדה כי בניגוד לעניינה של העותרת דכאן, ששהתה בישראל שנים רבות כדין, מעמדה של העותרת שם, מעולם לא הוסדר.

49. תנא דמסייע נוסף לטענה שלמרות שלעותרת ובעלה לא היו ילדים משותפים הרי שנוכח הזמן הרב בו היא שוהה כדין בישראל, יש לראות בה כמי שעומדת בתנאי הנוהל, ניתן למצוא גם בדבריה של עורכת הדין יוכי גנסין, מנהלת תחום עניינים מינהליים במחלקת הבג"צים בפרקליטות המדינה. במסגרת דיון בוועדת הפנים והגנת הסביבה של הכנסת ביום 8.1.2007 (פרוטוקול מס' 89) נאמר על ידה כי:

יש במשרד הפנים נוהל שמתייחס לאלמנה עם ילדים. הנוהל שמתייחס לאלמנה עם ילדים, בין אם מדובר בתושבת הרשות הפלסטינית, בין אם לא מדובר בתושבת הרשות הפלסטינית, מאפשר לה לקבל מעמד. ככל שמדובר באלמנה ללא ילדים, הבדיקה שנבדקת היא לאורך ציר הזמן, האם מלכתחילה מדובר בקשר שהיה קשר זוגי תקף או קשר לא תקף.

(ההדגשות הוספו, ב.א.).

העתק מעמוד 22 לפרוטוקול בו נאמרים הדברים מצ"ב ומסומן ע/14.

הפרוטוקול המלא של ועדת הכנסת מיום 8.1.2007 ניתן להורדה מאתר הכנסת בקישור הבא:
http://www.knesset.gov.il/protocols/heb/protocol_search.aspx

50. הנה כי כן, אין ספק כי העותרת דנן, ששהתה בישראל שנים רבות כדין, לצד בעלה המנוח, עונה על כל המודדים שנקבעו ע"י בית המשפט העליון בעניין הלל. כפי העולה מהפסיקה כאמור לעיל, הרציונאל הקבוע בנוהל, שנכתב עבור אלמנות של אזרחים, מוחל בפועל אף בעניינן של אלמנות של תושבי קבע, גם אם מדובר באלמנות תושבות השטחים. לפיכך, הדעת נותנת, כי במידה ומתברר כי אין כל שוני בין נסיבותיהן ההומניטאריות של אלמנה תושבת השטחים לאלמנה שאינה תושבת השטחים, אף לא יתקיים כל שוני בכל הנוגע לטיפול בבקשתן.

51. מן הכלל אל הפרט. בענייננו אין חולק, כי בקשתה של העותרת לאיחוד משפחות עם בעלה המנוח הוגשה עוד בשנת 1995. מאז נבחן עניינה ע"י כל הגורמים משך 17 שנה. נגד העותרת לא נטענה מעולם כל טענה ביטחונית או פלילית שהיא ועניין זה אף עולה מפרוטוקול הדיון שנערך בעניינה בוועדה ההומניטארית. אין חולק אם כן, כי אלמלא הוראת השעה, הייתה העותרת מסיימת את ההליך המדורג ומצויה במעמד קבע מזה זמן רב. חשוב לציין כי פרק הזמן בו מצויה העותרת כדין בישראל, במסגרת ההליך המדורג, הוא זמן שווה ערך לפרק הזמן הנחוץ לסיום שני הליכי מבחן שלמים של ההליך המדורג בישראל ואף למעלה מכך.

52. המסקנה העולה מן האמור עד כה, באשר לנוהל, הפסיקה ועניינה הפרטני של העותרת, היא כדלהלן: לעותרת נעשה עוול גדול מנשוא. כל שהתבקש מהוועדה ההומניטארית בעניינה של העותרת הוא לא אזרחות או מעמד קבע, כמו במקרים שנדונו בעניין הלל, אלא מעמד ארעי בלבד, שיאפשר לעותרת להזדקן בתנאי סף סבירים, ובהם רשת הגנה כלשהי, לה זכאי כל אדם החי כדין במדינה בעולם המודרני לאורך זמן. לאור הפסיקה, הנוהל וקורות חייה של העותרת, אין ספק כי היא זכאית להמשך חייה בישראל לכל הפחות במעמד של תושבת במעמד ארעי.
53. לדאבון לב, חרף האמור, סירב המשיב 2 לבקשתה של העותרת. זאת, תוך שימוש בפרשנות מצמצמת ואכזרית למנגנון ההומניטארי שנקבע בדיוק לעניינים כגון דא ותוך התעלמות מהערות בית המשפט בעניין גלאון.

פגיעה בזכות לשוויון ולכבוד

הסדרת מעמד בישראל לאלמנותיהם של ישראלים

54. כפי שפורט לעיל בהרחבה, הליך הסדרת מעמדן בישראל של אלמנות שהיו נשואות לישראלים, גובש במסגרת עניין הלל והליכים נוספים. תחת הנחיותיו המפורשות וביקורת בית המשפט העליון, נקבע הנוהל אשר צורף לעיל וסומן ע/12.
55. בסעיף ג ד.2 ב לנוהל נקבע, כי אלמנות שעניינן ההומניטארי עומד בתנאים הקבועים בנוהל, יועבר עניינן לבחינת הוועדה הבינמשרדית, שבאפשרותה ליתן לאלמנות אלו מעמד בישראל מטעמים הומניטאריים, אם נמצאו זכאיות לכך. בנוסף הוסבר לעיל, כי הואיל ולוועדה הבינמשרדית אין סמכות לדון בעניינם של תושבי השטחים, נבחן עניינן של אלמנות, תושבות השטחים, על פי אותו רציונאל, בוועדה שהוקמה מכח הוראת השעה.

הפליה בין אלמנות מהשטחים לאלמנות אחרות

56. כאמור, על אף הרציונאל הזהה בין הטיפול בבקשות של אלמנות של ישראלים ועל אף החפיפה המושלמת שקיימת בין התנאים בהם על כל אלמנה של ישראלי באשר היא לעמוד, בין אם היא תושבת השטחים ובין אם לאו, ישנו הבדל מהותי באופן הטיפול בו נוקט המשיב 2 באלמנות שהינן תושבות השטחים לעומת אלו שלא. בעוד כל אלמנה של ישראלי שאינה תושבת השטחים נדרשת לענות על התנאים הקבועים בסעיף ג ד.2 לנוהל, נדרשות אלמנות מהשטחים, מתוקף הוראת השעה שחלה עליהן, לעמוד בתנאי נוסף והוא שיש להן "בן משפחה השוהה בישראל כדין". דרישה זו נקבעה בסעיף א3(1) להוראת השעה, שדורש כי למבקש בקשה ההומניטארית שמקורו בשטחים יהיה בן משפחה השוהה כדין בישראל.
57. טענת העותרת היא כי לא זו בלבד שמדובר בהבדל שלא ניתן, ואף אסור להתעלם ממנו, אלא שהתנאי הקבוע בסעיף א3(1) להוראת השעה, ולפיו צריך שלמבקש יהיה בן משפחה השוהה כדין בישראל, הוא תנאי מפלה ופסול הפוגע בזכותה היסודית של העותרת ותושבי שטחים אחרים במצבה, לשוויון ולכבוד, וככזה אחת דינו – להתבטל. נפרט.

הזכות לשוויון

58. בית המשפט הנכבד כבר עמד על שאלת שיוכה של הזכות לשוויון לזכות היסוד החוקתית לכבוד האדם ואף הכריע בה זה מכבר. בין השאר הוכרע העניין בבג"ץ 6427/02 **התנועה לאיכות השלטון בישראל נ' הכנסת**, תק-על 2006(2). בסעיף 25 לפסק דינו של כב' הנשיא ברק (כתוארו דאז) כבר נקבע כי:

הזכות לשוויון הוכרה כזכות אדם בישראל. כבר במגילת העצמאות נקבע כי מדינת ישראל "תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין". מספר חוקים קבעו שוויון בתחומים מוגדרים (כגון חוק שיווי זכויות האשה, תשי"א-1951; חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה, תשמ"ח-1988; חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, תשנ"ח-1998). עיקר ההכרה בזכות לשוויון מעוגנת במשפט המקובל הישראלי. ברשימה ארוכה של פסקי דין קבע בית המשפט העליון, כי שוויון הינה זכות הנתונה לכל אדם בישראל (ראו זמיר וסובל, "השוויון בפני החוק", משפט וממשל ה 165 (1999); רדאי, "על השוויון", משפטים כד 241 (1994); בנדור, "שוויון ושיקול דעת שלטוני – על שוויון חוקתי ושוויון מינהלי", ספר שמגר: מאמרים 287 (חלק א', 2003)). בית המשפט העליון ראה בה מהחשבה שבזכויות האדם. היא מהווה את "נשמת אפו של המשטר החוקתי שלנו כולו" (השופט מ' לנדוי בבג"ץ 98/69 ברגמן נ' שר האוצר, פ"ד כג(1) 693, 698). היא "עקרון יסוד חוקתי, השלוב ושזור בתפיסות היסוד המשפטיות שלנו ומהווה חלק בלתי נפרד מהן" (השופט מ' שמגר בבג"ץ 114/79 בורקאן נ' שר האוצר, פ"ד לב(2) 800, 806). "השוויון הוא מערכי היסוד של מדינת ישראל... כך מתבקש מאופיה היהודי והדמוקרטי של המדינה; כך נגזר מעקרון שלטון החוק הנהוג במדינה. השוויון מונח בבסיס הקיום הלאומי... הוא מעמודי התווך של המשטר הדמוקרטי" (בג"ץ 6698/95 קעדאן נ' מנהל מקרקעי ישראל, פ"ד נד(1) 258, 272; להלן – פרשת קעדאן; ראו גם בג"ץ 4112/99 עדאלה המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי נ' עיריית תל-אביב-יפו, פ"ד נו(5) 393, 414; ראו גם פרשת עדאלה, עמ' 39). היפוכו של השוויון הינו ההפליה (ראו ד"נ 10/69 בורנובסקי נ' הרבנים הראשיים לישראל, פ"ד כה(1) 7, 35; להלן – פרשת בורנובסקי). ההפליה הינה "הרע-מכל-רע" (השופט מ' חשין בבג"ץ 7111/95 מרכז השלטון המקומי נ' הכנסת, פ"ד נ(3) 485, 502; להלן – פרשת מרכז השלטון המקומי). ההפליה "היא נגע היוצר תחושת קיפוח ותיסכול. היא פוגמת בתחושת השייכות ובמוטיבואציה החיובית להשתתף בחיי החברה ולתרום לה" (השופט ג' בך בבג"ץ 104/87 נבו נ' בית הדין הארצי לעבודה, פ"ד מד(4) 749, 760).

(ההדגשות הוספו, ב.א.).

59. בסעיף 35 לפסק דינו של ממשד כב' הנשיא ברק (כתוארו דאז) וקובע כי:

ביסוד הזכות לכבוד האדם עומדת ההכרה כי האדם הוא יצור חופשי, המפתח את גופו ורוחו על פי רצונו בחברה בה הוא חי; **במרכזו של כבוד האדם מונחת קדושת חייו וחירותו. ביסוד כבוד האדם עומדים האוטונומיה של הרצון הפרטי, חופש הבחירה וחופש הפעולה של האדם כיצור חופשי. כבוד האדם נשען על ההכרה בשלמותו הפיזית והרוחנית של האדם, באנושיותו, בערכו כאדם, וכל זאת בלא קשר למידת התועלת הצומחת ממנו לאחרים** (ראו פרשת ויכסלבאום, עמ' 827; בג"ץ 205/94 נוף נ' משרד הביטחון, פ"ד נ(5) 449, 457; להלן – פרשת נוף; ע"א 2781/93 דעקה נ' בית החולים "כרמל", חיפה, פ"ד נג(4) 526, 570; רע"א 4905/98 גמזו נ' ישעיהו, פ"ד נה(3) 360, 375; בג"ץ 7357/95 ברקי פטה המפריס (ישראל) בע"מ נ' מדינת ישראל, פ"ד נ(2) 769, 783; פרשת אדם טבע ודין, פיסקה 17; דני"א 7015/94 היועץ המשפטי לממשלה נ' פלונית, פ"ד נ(1) 48, 95; בג"ץ 4330/93 גאנס נ' ועד מחוז תל-אביב של לשכת עורכי הדין, פ"ד נ(4) 221, 233; ע"א 5942/92 פלוני נ' פלונית, פ"ד מח(3) 837, 842; בג"ץ 3512/04 שזיפי נ' בית הדין הארצי לעבודה (טרם פורסם); פרשת המועצה האזורית חוף עזה, עמ' 561-562 לפסק דינו של הרוב; פרשת עמותת מחוייבות, פסקאות 14 ו-15 לפסק דיני ופיסקה 3 לפסק דינו של השופט א' לוי).

(ההדגשה שלי, ב.א.).

60. גם כבי' השופט לוי התעכב בסעיפים 4-5 לפסק דינו הנ"ל, על הקשר שבין הזכות לשוויון לזכות לכבוד :

האוטונומיה היא, אפוא, תלוית יחסים ("relational autonomy"). יסודות חברתיים ראויים הם תנאי הכרחי לקיומה. אלה מחייבים כי אנשים יתחשבו זה בזה. הם דורשים קיומה של אווירה בה לא יחוש עצמו אדם נפגע שלא בצדק בשל בחירותיו. הם אינם סובלים שרירות לב, אי-הוגנות וחוסר הגיון. הם ממאנים להשלים עם הפליה בין בחירות שוות-ערך של אנשים בעלי תכונות דומות. הם משקפים תפישה נכונה של זכויות-יסוד. הם מבטאים את כבודו של בעל הזכות כפרט-בין-פרטים. וראו J. Feinberg "The Nature and Value of Rights" in *Rights, Justice, and the bounds of Liberty: Essays in Social Philosophy* N. Fraser & A. Honneth *Redistribution or* ; (Princeton, 1980) 143 *Recognition?: A Political-Philosophy Exchange* (London, 2003) 36.

אכן, קיימת זיקה ישירה בין עקרון האוטונומיה לבין מושג הכבוד. אדם, המגלה כי לבחירותיו לא ניתן משקל שווה לאלו של רעיו, הנוכח כי אין יסוד רציונאלי לעובדה כי האחר, בניגוד אליו, זוכה לממש את העדפותיו, המרגיש כי אינו זוכה להכרה, ובפרט שעה שבחירותיו משרתות גם את ענינם של אחרים זולתו, והחש עצמו נפגע בגין בחירות שעשה בלא שיש טעם ממשי לדבר, הוא, ללא ספק, אדם שכבודו נפגע.

(ההדגשות הוספו ב.א.).

61. משהתברר כי הזכות לשוויון קשורה אכן בקשר הדוק לזכות היסודית לכבוד, תוכחה להלן העותרות כי הפגיעה שפוגע התנאי הקבוע בסעיף 3א(1) להוראת השעה בעותרת ובמבקשים אחרים במצבה היא פגיעה בזכותם החוקתית לשוויון ולכבוד.

תחולת הזכות לשוויון

62. בפסק הדין בבג"ץ 11437/05 קו לעובד נ' משרד הפנים (פורסם בנבו) קבע בית המשפט כי העקרונות והזכויות הקבועים בחוק יסוד כבוד האדם וחירותו, חלים גם על זרים שאינם אזרחי ישראל או תושביה, כעותרת דן :

זר הרוצה להיכנס לישראל ולשהות בה לצרכי עבודה או לצרכים אחרים אינו בעל זכות קנויה לכך, והוא זקוק להיתר כניסה ורשיון ישיבה בישראל, בכפופות למדיניות הנוהגת בענין זה [...] עם זאת, ככלל, משהמדינה מתירה את כניסתו של אדם בשעריה, ומאפשרת את שהייתו כאן, בין היתר לצרכי עבודה, נפרשת מעליו מטריית עקרונות המשפט הבסיסיים החלים בישראל על כל אדם הנמצא בשטחה.

במרכזו של חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו עומד האדם. חוק-היסוד קובע כי זכויות היסוד של "האדם בישראל" מושתתות על ההכרה בערך האדם, בקדושת חייו ובהיותו בן-חורין, וכי הן יכובדו ברוח העקרונות שבהכרזה על הקמת מדינת ישראל (סעיף 1). הוא מעגן את זכותו של "האדם" לכבוד ולחירות, תוך מתן ביטוי לערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית (סעיף 1א). על-פי החוק, "אין פוגעים בחייו, בגופו, או בכבודו של אדם באשר הוא אדם"; "אין פוגעים בקניינו של אדם"; ו"כל אדם זכאי להגנה על חייו, על גופו ועל כבודו" (סעיפים 2-4; ההדגשות אינן במקור). למעט סעיף 6(ב) לחוק-היסוד, המגביל את זכות הכניסה לישראל רק לאזרחים ישראלים השוהים בחוץ-לארץ, יתר סעיפי החוק פורשים את חסותם על ה"אדם". תחולת חוק-היסוד מתפרשת, אפוא, בעיקרה, על כל אדם הנמצא בישראל, ללא קשר למעמדו האזרחי, דתו, פועלו,

השקפותיו וכיוצא באלה. עמד על כך הנשיא ברק בספרו בנושא הפרשנות החוקתית:

"במרכזו של חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו עומד "האדם". ... הזכויות המוענקות בחוק-היסוד הן זכויות אדם, והן מוענקות לאדם. ... על כן מוענקות הזכויות לאדם הבגיר ולאדם הקטין; לאזרח, לתושב, למבקר ולתייר. כל אדם "באשר הוא אדם" זכאי להגנות הקבועות בחוק-היסוד, יהא מינו אשר יהא, תהא דתו אשר תהא, ויהיו השקפותיו אשר יהיו. גם אדם שאינו מכיר בכבודם של אחרים זכאי להגנת כבודו. ... מכאן, שאין זה מדויק לתאר זכויות אלה כזכויות אזרח. **הן אינן מוגבלות לאזרח או לתושב. הן מוענקות לכל אדם**..." (אהרן ברק פרשנות במשפט – פרשנות חוקתית 435-436 (כרך שלישי, 1994), ההדגשה אינה במקור (להלן: ברק)).

האיסור לפגוע בזכויותיו של אדם לחיים, לשלמות הגוף ולכבוד מתייחס, אפוא, לכל אדם באשר הוא אדם. **הגנה זו מכוח חוק-היסוד אינה מוגבלת לאזרח ולתושב, אלא היא מוענקת לכל אדם, לרבות למי שנכנס לישראל שלא כדין.** (שם, סעיף 36).

(ההדגשות הוספו, ב.א.).

63. לסיכום עניין החלת הזכות לשוויון וכבוד על העותרת ותושבי שטחים אחרים, תבקשנה העותרות להזכיר, כי כבר בפסקי הדין בבג"ץ 7052/03 **עדאלה המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל נ' שר הפנים** (פורסם בנבו) ועניין גלאון שהובא לעיל, שעסקו אף הם בהוראת השעה – אם כי בהיקף שונה ומזווית שונה – נקבע בדעת רוב השופטים כי הוראת השעה מביאה אכן לתוצאה שאינה נשענת על שוני רלוונטי ומפלה את תושבי ישראל ואזרחיה שהם ערבים לעומת תושבים ואזרחים אחרים, ופוגעת בזכויותיהם לשוויון ולכבוד.
64. עתה, משהוכיחו כי הזכות לשוויון חלה אף על מי שאינם תושבי ישראל ואזרחיה וכי הוראת השעה אכן מהווה פגיעה בזכות לשוויון וכבוד, תבקשנה העותרות לבחון האם הפגיעה שפוגע התנאי שבסעיף 3א(1) להוראת השעה בזכות העותרת ומבקשים אחרים לשוויון וכבוד, היא פגיעה מותרת או אסורה.
65. עמדת העותרות בעניין זה ברורה. התנאי הקבוע בסעיף 3א(1) להוראת השעה, קובע ומנציח הפליה בוטה ואי שוויון זועק בין התנאים לקבלת בקשות של אלמנות שאינן מהשטחים לאלו של אלמנות שבמקורן מהשטחים. מדובר בהפליה לא רלוונטית בין שתי קבוצות, שלא קיים בין עניינן ההומניטארי כל שוני אמיתי ורלוונטי וללא כל צידוק ובסיס הגיוני אחר להבחנה זו. בעניינה הפרטני של העותרת דנן, שאין חולק באשר לנסיבותיה ההומניטאריות, באשר להימצאותה בישראל כדין ולכך כי אין בעניינה כל מניעה עניינית שתצדיק סירוב לבקשה, העותרות אף סמוכות ובטוחות כי אלמלא מדובר היה באלמנה מן השטחים, הרי בקשתה הייתה מתקבלת ללא עוררין. על כך תעדנה בקשות שאושרו על ידי הוועדה הבינמשרדית בעניינן של אלמנות מקבוצת ההתייחסות לעניין מבחן השוויון, קרי, אלמנות שאינן מן השטחים. אלמנות אלו, אושרה בקשתן גם אם מרחוק באו ועל אף ששהו בארץ תקופות קצרות בהרבה מן העותרת דנן. די אם נשוב ונפנה בנקודה זו להודעת המשיב בבג"ץ 2269/06, שצורפה לעיל וסומנה שם ע/13.

66. משפורט כיצד פוגע התנאי המפלה הקבוע בסעיף 3א(1) להוראת השעה בזכותם היסודית של העותרת ומבקשים אחרים במצבה לשוויון ולכבוד, לא נותר אלא לבחון האם מדובר בפגיעה העומדת במסגרת פיסקת ההגבלה ומשכך מותרת, או שמא היא חורגת ממנו ופסולה.

כבוד האדם וחירותו

67. סעיף 8 לחוק יסוד כבוד האדם וחירותו תשנ"ב-1992, הידוע אף בכינוי "פיסקת ההגבלה", קובע למעשה באילו ארבעה תנאים מצטברים, על חוק או סעיפי חוק הפוגעים בזכויות יסוד הכלולים בחוק יסוד זה לעמוד, בכדי שהפגיעה תוכשר והחוק או סעיפיו לא יבוטלו:

אין פוגעים בזכויות שלפי חוק-יסוד זה אלא בחוק ההולם את ערכיה של מדינת ישראל, שנועד לתכלית ראויה, ובמידה שאינה עולה על הנדרש, או לפי חוק כאמור מכוח הסמכה מפורשת בו.

ארבעת התנאים הקבועים בפיסקת ההגבלה הם אם כן:

1. הפגיעה בזכות היסוד נעשית בחוק או על פי חוק מכוח הסמכה מפורשת;
2. החוק הפוגע הולם את ערכיה של מדינת ישראל;
3. החוק הפוגע נועד לתכלית ראויה;
4. הפגיעה בזכויות היא במידה שאינה עולה על הנדרש.

הואיל ובעניינינו נעשית הפגיעה בזכות העותרת, ומבקשים אחרים הנופלים תחת הוראת השעה, במסגרת סעיף 3א(1) להוראת השעה, לא תתעכבנה העותרות על התנאי הראשון. עם זאת וכפי שיפורט בהרחבה להלן, רחוקה הפגיעה מלענות על שלושת התנאים הנותרים בפיסקת ההגבלה.

תנאי שאינו הולם את ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית

68. התנאי הקבוע בסעיף 3א(1) להוראת השעה, אשר מביא לתוצאה המפלה והפוגענית לפיו רק למבקשים מהשטחים, שנמצאו בעניינם נסיבות הומניטאריות, צריך שיהיה בנוסף בן משפחה השווה כדין בישראל, הוא תנאי שאינו אינו הולם את ערכיה של מדינת ישראל, לא כמדינה יהודית ולא כמדינה דמוקרטית.

ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית

69. בפסק הדין בע"א 506/88 שפר נ' מדינת ישראל (פורסם בנבו), בהתייחסו לאופן בו יש לפרש את ערכיה של מדינת ישראל, קבע כב' השופט אילון ז"ל:

פרשנות הערך של מדינת ישראל כמדינה יהודית היא אפוא לפי הערכים של מורשת ישראל ומורשת היהדות, היינו לפי העולה מתוך עיון בפרשנותם של ערכי היסוד במקורות מורשת ישראל ומורשת היהדות. ובדרך פרשנות זו נמלא אחר דבר המחוקק באשר לפירוש הראוי לערך של מדינת ישראל כמדינה יהודית (וראה עוד במפורט מאמרי הנ"ל, בעמ' 670-663, 684-688).

בהקשר לכך מבקש אני להזכיר דברים שאמרנו, וחזרנו ואמרנו, לעניין אופן היזקקותנו למקורות מורשת ישראל על-פי חוק יסודות המשפט, תש"ס-1980, שחשיבות מיוחדת נודעת להם בבואנו לפרש עתה זכויות יסוד כדי לעגן מטרה דו-ערכית של מדינה יהודית ודמוקרטית.

(ההדגשה הוספה, ב.א.).

בהמשך דבריו אף מזהיר כב' השופט אילון ז"ל וקובע כי :

מושגים ערכיים כגון חירות, צדק, חיי אדם וכבודו, יכול שיינתן להם פירוש מעוות ביותר בנסיבות חברתיות נתונות; ההיסטוריה האנושית אינה חסרה דוגמאות לכך, ובדורנו אנו, דור השואה, זוועות הרייך השלישי ואימת משטרי "אחוות העמים", הגיעו הדברים לשיא שמוח אנושי לא יוכל לכלכלו. **ערכיה של מדינה יהודית, ששורשיה שתולים בערכי יסוד של כבוד האדם שנברא בצלם אלוקים, קדושת חייו ומניעת סבלו וייסוריו, שורשים שנתנסו ועמדו בניסיון במשך דורי דורות ושמהם התפרנס ויונק העולם כולו, הם הבטחה והערובה הנכונות ליישומה הנכון והראוי של הסינתזה של ערכים יהודיים ודמוקרטיים** (וראה בג"צ 1635/90 ז'רזיבסקי נ' ראש הממשלה ואח' [23], בעמ' 783-784, ומאמרו של פרופ' ג' פרוקצ'יה המנוח, "הערות בדבר שינוי תוכנם של ערכי היסוד במשפט" עיוני משפט טו (תש"ן) 377, 378).

(ההדגשות הוספו, ב.א.).

בהתייחסו לכבוד האדם ולמשמעות המושג "בצלם אלהים עשה את האדם" קובע בית המשפט :

זכות יסוד זו לשלמותו ולשלומו הגופניים והנפשיים של האדם אופי מיוחד לה במשפט העברי, ונובעת היא מהשקפתו היסודית בדבר מקור זכויות האדם לחייו, לגופו ולכבודו :

"**יסוד מוסד בעולמה של יהדות הוא רעיון בריאת האדם בצלם אלוקים (בראשית, א, כז). בכך פותחת תורת ישראל, וממנו מסיקה ההלכה עקרונות יסוד בדבר ערכו של האדם - כל אדם באשר הוא - שוויונו ואהבתו.**" (הוא (=ר' עקיבא) היה אומר: חביב אדם שנברא בצלם, חבה יתרה נודעת לו שנברא בצלם, שנאמר (בראשית, ט', ו'): בצלם אלקים עשה את האדם' (משנה, אבות, ג, יד), ובכך מנומק בפסוק אחרון זה איסור שפיכת דמים לבני נוח, עוד בטרם מתן תורה" (פרשת ניימן [12], בעמ' 298).

בריאת האדם בצלם אלוקים יסוד הוא לערך החיים של כל אדם ואדם לפיכך נברא אדם יחידי בעולם ללמד שכל המאבד נפש אחת מן העולם מעלין עליו כאילו איבד עולם מלא; וכל המקיים נפש אחת בעולם, מעלין עליו כאילו קיים עולם מלא" (משנה סנהדרין, ד, ה [מד]; לפי הנוסח ברמב"ם, סנהדרין, יב, ג[מה]; וראה ספרי הנ"ל, המשפט העברי - תולדותיו, מקורותיו, עקרונותיו, בעמ' 1426 וה"ש 303).

וכך אמרנו במקום אחר (ר"ע 698/86, 151/87, 184 היועץ המשפטי לממשלה נ' פלוני ואח' - אלמוני - חסוי נ' פלוני ואח' [16], בעמ' 676) :

"**הכלל הגדול שצריך להנחות את בית המשפט הוא, שאין אנו מוסמכים, ואין אנו רשאים, להבדיל באיזו צורה שהיא בערכו של האדם - בין עשיר לבין עני, בין שלם בגופו לבין בעל מום, בין בריא בנפשו לבין לקוי בשכלו. כל בני האדם, באשר נבראו בצלם אלוהים, שווים הם בערכם ובסגולתם."**

בריאת האדם בצלם אלוקים יסוד מוסד היא לערך חיי כל אדם, ומקור היא לזכויות יסוד של כבוד האדם וחירותו (ראה בש"פ 2145/92 [3], בעמ' 724).

(ההדגשות הוספו, ב.א.).

70. הנה כי כן, אין ספק כי השמירה על כבוד האדם וצלמו והחובה לנהוג בו בהגינות ובשוויון הינם

ערכים בסיסיים ביותר במורשת ישראל. ערכים אלו מתחדדים שבעתיים כאשר במרכזם עומדים

החלשים והנדכאים ביותר בחברה :

- וְגַר לֹא-תוֹנֶה, וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ: כִּי-גֵרִים הָיִיתֶם, בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם. כָּל-אֲלֻמְנָה וְיָתוֹם, לֹא תַעֲנֹן. אִם-עֲנֵה תַעֲנֵה, אִתּוֹ--כִּי אִם-צָעַק יִצְעַק אֵלַי, שָׁמַע אֲשַׁמַּע צָעַקְתּוּ. (שמות כ"ב פסוקים כ-כ"ב).

- עֲשֵׂה מִשְׁפָּט יְתוֹם, וְאֲלֻמְנָה; וְאַהֲבֵה גֵר, לְתֵת לוֹ לֶחֶם וְשִׁמְלָה. (דברים י' פסוק י"ח).

- אָרוּר, מִטָּה מְשֻׁפֵּט גַּר-יְתוֹם--וְאֶלְמָנָה; וְאָמַר כָּל-הָעָם, אָמֵן. (דברים כ"ז פסוק י"ט).
  - גַּר יְתוֹם וְאֶלְמָנָה, לֹא תַעֲשֶׂקוּ, וְדָם נָקִי, אַל-תִּשְׁפְּכוּ בְמָקוֹם הַזֶּה; (ירמיהו ז פסוק ו).
  - וְאֶלְמָנָה וְיְתוֹם גַּר וְעַנִּי, אַל-תַּעֲשֶׂקוּ; וְרַעַת אִישׁ אַחִיו, אַל-תִּחְשְׁבוּ בְלִבְבְּכֶם. (זכריה ז פסוק י).
  - בֵּית גָּאִים, יִסַּח יְהוָה; וְיִצַּב, גְּבוּל אֶלְמָנָה (משלי טו פסוק כ"ה).
71. פסוקים אלו אינם אלא דוגמאות בודדות מני רבות שניתן למצוא בתנ"ך, במשנה ובתלמוד, ובמורשת היהדות בכלל, באשר לחשיבות הרבה שמייחסת מורשת ישראל לאופן בו יש לנהוג בחלשים והנדכאים בחברה. עם זאת, אין ספק כי הם מעידים בבירור כיצד יש לנהוג בזר שזה מרחוק בא, ביתום ובאלמנה.
72. נבקש לציין כי דמותה של העותרת בעתירה דנן, עונה על תיאורם המלא של שניים מתוך שתי הדמויות המרכזיות שמורשת ישראל בחרה לציין כמודל לאדם הנדכא והחלש בחברה, אשר אין ללחוץ אותו, לדכאו, או להתעלל בו וככזה שיש לנהוג בו בהגינות, תוך שמירה מירבית על זכויותיו וכבודו.
73. מן האמור עד כה עולה כי סעיף 3א(1) להוראת השעה, במתכונתו הנוכחית, הכוללת תנאי המפלה את העותרת דנן, שהיא אלמנה וגרה, ואחרים במצבה, לעומת מבקשים אחרים, שנסיבותיהם ההומניטאריות זהות לזו של העותרת, אינו הולם את ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית.

ערכיה של מדינת ישראל כמדינה דמוקרטית

74. בנוסף, ברור כי סעיף 3א(1) להוראת השעה, במתכונתו הנוכחית, אף אינו הולם את ערכיה של מדינת ישראל כמדינה דמוקרטית. נפרט. הזכות לשוויון תפסה את מקומה כערך דמוקרטי בעולם בכלל ובמדינת ישראל בפרט כבר לפני עשרות שנים. דוגמאות מובהקות לעניין ניתן למצוא בהכרזת האו"ם לכל באי עולם בדבר זכויות אדם מיום 10.12.1948, הפותחת בזכות זו, שאף שזורה בה לכל אורכה, ובדברי בית המשפט הנכבד בפסק הדין ד"נ 10/69 **בורונובסקי נ' הרב הראשי לישראל** כי:

עקרון השוויון, אשר אינו אלא הצד השני של מטבע ההפליה ואשר המשפט של כל מדינה דמוקרטית שואף, מטעמים של צדק והגינות, להמחישו, משמעותו, כי יש להתייחס, לצורך המטרה הנדונה. יחס שווה אל בני אדם, אשר לא קיימים ביניהם הבדלים של ממש, שהם רלוונטיים לאותה מטרה.

75. נוכח האמור ומשעה שמחוקק הוראת השעה עצמו קבע כי על אף תכליתה הביטחונית, יש מקום לעיגון מנגנון הומניטארי שבצילו יחסו מבקשים הזכאים לטיפול בעניינם מטעמים הומניטאריים, הרי שאין מקום להפלות את אותם מבקשים אומללים לעומת מבקשים אחרים רק על שום שמקורם בשטחים, ולהתנות את קבלת בקשותיהם בהימצאות בן משפחה השווה כדין בישראל. הנה כי כן, סעיף 3א(1) להוראת השעה, במתכונתו הנוכחית, הוא סעיף הכולל תנאי מפלה ופסול, שאינו הולם את ערכיה של מדינת ישראל לא רק כמדינה יהודית אלא אף כמדינה דמוקרטית.

תנאי אשר לא נועד לתכלית ראויה

76. בנוסף, ועל אף שתכליתה של הוראת השעה בכללותה כבר נבחנה בעבר על ידי בית המשפט ונמצאה ראויה – במסגרת פסקי הדין בעניין גלאון – הרי שאין ספק כי התנאי המפלה המופיע בסעיף 3א(1) להוראת השעה, כי בנוסף לנסיבותיו ההומניטאריות נדרש כי בן משפחתו של המבקש ישהה כדין בישראל, הוא תנאי פסול ללא כל זיקה לנסיבות עניינם של המבקשים ותכליתה של הוראת השעה.

77. עניינה של העותרת דנן ממחיש, יותר מכל, כי מדובר בתנאי מפלה שלא נועד לתכלית ראויה אלא להפליה גרידא של תושבי השטחים, ותו לא. שהרי אין חולק באשר לנסיבותיה ההומניטאריות כמו גם לשהייתה בישראל כדין לצד בעלה המנוח, ולכך שאין בעניינה כל מניעה לאשר את הבקשה. לא זו אף זו, כאמור לעיל, אלמלא הוראת השעה שמנעה את שדרוג מעמדה של העותרת בכל השנים בהן חייתה בישראל כדין לצד בעלה המנוח, הייתה מחזיקה במעמד קבע זה מכבר.

78. משכך, המסקנה המתחייבת היא כי לתנאי המפלה בסעיף 3א(1) להוראת השעה, הדורש שהיית בן משפחה בישראל ממבקשים שמקורם בשטחים בלבד, אין כל הצדקה והוא לא נועד לתכלית ראויה.

תנאי שאינו מידתי ופוגע יתר על הנדרש

79. נוסף על אי עמידה בתנאים הקודמים, התנאי המפלה והפגיעה שהוא פוגע בעותרת ואחרים אף אינו עומד בתנאי האחרון הקבוע בפסקת ההגבלה. זאת הואיל והוא פוגע בעותרת ובמבקשים אחרים מהשטחים יתר על הנדרש. על מנת לעמוד על הגבול בין פגיעה במסגרת הנדרש לפגיעה יתר על הנדרש, יש להיעזר במבחני המידתיות.

80. על מבחנים אלו כבר עמד בית המשפט בבג"ץ 5016/96 ליאור חורב ואח' נ' שר התחבורה :

הפגיעה בזכות אדם עשויה להיות לתכלית ראויה. עם זאת, היא אינה כדין אם היא מעבר למידה הדרושה. בעוד שמבחן "התכלית הראויה" בוחן את המטרה, הרי מבחן "המידה שאינה עולה על הנדרש", בוחן את האמצעים. זהו מבחן של מידתיות. הוא מקובל בישראל לבחינת שיקול הדעת המינהלי והחוקתי (ראה בג"ץ 5510/92 תורקמאן נ' שר הבטחון, פ"ד מח(1) 217; בג"ץ 987/94 יורונט קווי זהב (1992) בע"מ נ' שרת התקשורת, פ"ד מח(5) 412; בג"ץ 3477/95 בן-עטייה נ' שר החינוך התרבות והספורט, פ"ד מט(5) 1; ראה גם סגל, "עילת העדר היחסיות (Disproportionality) במשפט המינהלי", הפרקליט לט 507 (התשנ"א); זמיר, "המשפט המינהלי של ישראל בהשוואה למשפט המינהלי של גרמניה", משפט וממשל ב 109 (1994)). באחת הפרשות ציינתי, כי השאלה אותה מציב מבחן ה"מידתיות" הינה:

"אם האמצעים בהם נקט השלטון לשם הגשמת התכלית הראויה עומדים ביחס ראוי למטרה אותה מבקשים להגשים. עילת המידתיות קובעת כי האמצעים השלטוניים צריכים להתאים להגשמת המטרה, ולא מעבר למה שנדרש לשם הגשמתה של המטרה. עקרון המידתיות נועד להגן על הפרט בפני השלטון. הוא נועד למנוע פגיעה יתירה בחירותו של היחיד. הוא קובע כי האמצעי השלטוני צריך להיגזר בקפידה כדי להלוו את הגשמתה של התכלית. בכך בא לידי ביטוי עקרון שלטון החוק וחוקיות השלטון" (בג"ץ 3477/95 הנ"ל, בעמ' 11).

למבחן המידתיות שלושה מבחני משנה. כך מקובל הוא במשפט המשווה. כך נפסק גם בישראל (ראה בג"ץ 3477/95 הנ"ל, בעמ' 12; ע"א 6821/93 הנ"ל, בעמ' 436). מבחן המשנה הראשון הינו, כי נדרש קשר של התאמה בין המטרה לבין

האמצעי (fit; geeingnat). האמצעי השלטוני צריך להיות גזור להשגת המטרה אותה השלטון מבקש להשיג. האמצעי שהשלטון נוקט בו צריך להוביל, באופן רציונאלי, להגשמתה של המטרה ("מבחן הקשר הרציונאלי"). **מבחן המשנה השני** הינו, שהאמצעי השלטוני צריך לפגוע בפרט במידה הקטנה ביותר. האמצעי השלטוני הוא ראוי, רק אם לא ניתן להשיג את המטרה על ידי אמצעי אחר, אשר פגיעתו בזכות האדם תהא קטנה יותר ("מבחן הפגיעה הפחותה"). **מבחן המשנה השלישי** קובע, כי האמצעי שהשלטון בוחר אינו ראוי, אם פגיעתו בזכות הפרט היא ללא יחס ראוי לתועלת, שהוא מביא בהגשמת התכלית ("מבחן המידתיות במובן הצר").

(ההדגשות הוספו, ב.א.).

81. על פי מבחן המשנה הראשון, אמנם התכלית לשמה מתיימר המשיב לפעול במסגרת הוראת השעה בכללותה – שמירה על ביטחון המדינה – הינה ראויה, אך אין כל קשר רציונאלי בין התנאי המפלה המופיע בסעיף 3א(1) להוראת השעה – סירוב להסדיר את מעמדה הארעי של העותרת בשל אי הימצאות בן משפחתה בישראל – לבין השגת אותה תכלית ביטחונית. נזכיר, כי לאורך השנים הארוכות בהן עניינה של העותרת נבחן, לא דבק בה מעולם רבב בהקשר הביטחוני או הפלילי. בנוסף, במגבלות חוק הוראת השעה, המונע שדרוג ממעמד ארעי למעמד של קבע – תהיה העותרת ממילא כפופה גם בעתיד למבחן תמידי אל מול המשיב, אשר יבדוק אותה מהבחינה הפלילית והביטחונית מדי שנה.

82. על פי מבחן המשנה השני, על הרשות לבחור באמצעי שיפגע בפרט במידה הפחותה ביותר. אין ספק כי בקביעת התנאי המפלה והגורף בסעיף 3א(1), אין מדובר בבחירה בנקיטת האמצעי הפוגע בפרט במידה הפחותה, כאשר מהעותרת השווה בישראל שנים כה רבות כדין, נמנע ולו הסדרת מעמדה כתושבת ארעית. לו היה מדובר באמצעי בעל הפגיעה הפחותה ביותר, היו המשיבים מתחשבים בנסיבותיה של העותרת ומעניקים לה מעמד ארעי. לעניין מבחן משנה זה נשוב ונזכיר את אמירות השופטים בעניין גלאון, אשר הובאו לעיל, באשר לצורך הקיים בהרחבת מעגל הנהנים מהמנגנון ההומניטארי הקבוע בהוראת השעה. אמירות אלו מחדדות שבעתיים את טענת העותרות כי במתכונתו הנוכחית, סעיף 3א(1) להוראת השעה אינו עונה על מבחן משנה זה.

83. לסיכום תדגשנה העותרות, כי סעיף 3א(1) להוראת השעה, על התנאי המפלה הקבוע בו, אינו עומד אף במבחן המשנה השלישי, מבחן המידתיות במובן הצר. זאת הואיל והמשיב אינו מוצא כל פתרון לבעיית העותרת ובוחר באופן אכזרי לסרב לבקשתה. הנה כי כן, אין כל יחס ראוי – יותר או פחות – בין הפגיעה בעותרת, שנסיונותיה ההומניטאריות מובהקות, לתועלת שהוא מביא בהגשמת התכלית העומדת בבסיס הוראת השעה.

84. לאור האמור, אין ספק כי התנאי המפלה הקבוע בסעיף 3א(1) להוראת השעה הינו תנאי פסול. מדובר בתנאי הפוגע בזכותם של רבים לשוויון ולכבוד ואשר מבדיל בין דם לדם. ככזה, מקומו בחוקיה של מדינה יהודית ודמוקרטית לא יכירנו, ויש להסירו מהוראת השעה.

85. לתנאי המפלה והפסול מתווספים כשלים כבדים אחרים, עליהם הצביעו העותרות לעיל, הנובעים מפרשנות מצמצמת בה בוחרים המשיבים ואשר אליהם התייחסו שופטי בית המשפט הנכבד בעניין גלאון שהובא לעיל. נציין, כי חרף הערות בית המשפט בעניין גלאון בעניין הוועדה ההומניטארית, לא תוקנו כשלים אלו עד כה ועולם כמנהגו נוהג. כתוצאה מכך נוצר מצב בו

בקשות אשר אין מחלוקת באשר לבסיס ההומניטארי העומד ביסודן, מופלות לרעה בצורה אכזרית ואי שוויונית לעומת בקשות הומניטאריות אחרות של מי שאינם תושבי השטחים. זאת כאשר בין כלל הבקשות אין כל שוני רלוונטי שיצדיק התנהלות של איפה ואיפה.

86. מן הכלל אל הפרט. בעניינה של העותרת דן האבסורד גדול שבעתיים, שכן דווקא מות בעלה המנוח, אשר הפך את נסיבותיה להומניטאריות לכאורה, ולכאלו המצדיקות את קבלת בקשתה, הוא שמשמש את המשיבים בסירובם המקומם לבקשתה, בטענה כי עם מותו הפכה העותרת למי שאין לה איש בישראל ומשכך, יש לסרב לבקשתה.

הפגיעה בעותרת כאשה

87. בסופה של עתירה תבקשנה העותרות להתייחס לתוצאה המפלה שיש להחלטת הסירוב של המשיבים כלפי העותרת, כאשה.

88. אפליה כלפי נשים יכולה לבוא לידי ביטוי הן בדרך של חוק, תקנה, מנהג וכיו"ב, **שמטרתם** להפלות נשים, והן בחוק, תקנה, מנהג וכיו"ב שיישומם **דה-פקטו** מהווה אפליה של נשים. עמדה זו ברורה הן בחוק הישראלי – סעיף ב' לחוק שיווי זכויות האישה, התשי"א-1951, קובע כי "[...] אין נפקא מינה אם ביסוד פעולה שתוצאתה היא הפליה היתה כוונה להפלות, או לא" – והן בחוק הבינלאומי, ובעיקר באמנה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורותיה (1971) (כ"א 1035, כרך 31, עמ' 179), החתומה ומאושרת על ידי ישראל. כאמור, ישראל מחויבת למנוע אפליה ישירה או עקיפה כלפי נשים, ולבחון את מידת הפגיעה בנשים, כפי שבאה לידי ביטוי בפועל.

89. ברם, על אף העמדה הברורה, לכאורה, שהובאה זה עתה לעיל, סירוב המשיבים לבקשתה של העותרת לקבל מעמד בישראל מטעמים הומניטאריים מהווה, בין שאר החולות הרעות שהוא מורכב מהן, פעולה שתוצאתה הישירה היא הפליה נגד נשים. נפרט.

90. רובם של תושבי ירושלים המזרחית משתייכים לחברה המוסלמית מסורתית ומקימים משכך משפחה עם בני זוג המשתייכים לאותה חברה. בין בני הזוג אותם בוחרים להם תושבי ירושלים המזרחית ישנם כאלו שהינם תושבי ירושלים המזרחית או תושבי ישראל. עם זאת, הואיל וכידוע אין הבור מתמלא מחוליתו, רבים מהם, מטבע הדברים, הם תושבי השטחים הכבושים או תושבי מדינות ערב.

91. בחברות מסורתיות – ובכללן כאמור החברה אליה משתייכים רוב תושבי ירושלים המזרחית ותושבי האזור שניתן אכן לומר, בהכללה, כי הם חיים בחברה בעלת מאפיינים מסורתיים – מרוכז רוב עולמה של האשה, הרעה, אשר בהיותה אשה, מוחלש מעמדה מלכתחילה, סביב בית המשפחה. מעמד זה מוחלש אף יותר, כאשר מדובר בבת זוג שאינה במקור מירושלים אלא מהשטחים או ממדינות ערב. במקרה זה, וכנהוג בכל חברה מסורתית פטריארכלית, תיעקר, ככלל, בת הזוג בעקבות נישואיה לבן הזוג, מבית הוריה, תיפרד ממשפחתה האוהבת ומסביבתה הטבעית, ותיאלץ להעתיק את מרכז חייה לירושלים, שם מנהל בן זוגה את מרכז חייו.

92. לעומת זאת, כאשר האשה היא זו שבמקור מירושלים, ובן זוגה הוא מהשטחים או מחו"ל, ייתכנו שני מצבים. במצב הראשון תאלץ האשה להעתיק את מרכז חייה לצד בן זוגה, תוך שהיא מסתכנת, בעל כורחה, באיבוד מעמדה כתושבת קבע בישראל. במקרים בהם התא המשפחתי של אותן נשים מתפרק – אם בשל גירושין ואם בשל מות בן הזוג – והאשה תבקש לשוב לבני משפחתה בירושלים, לסביבתה הטבעית, ייתכן כי הדבר יימנע ממנה על ידי המשיבים בטענה כי מעמדה בישראל פקע. מצב אפשרי נוסף הוא שכן הזוג עובר להתגורר עם בת זוגו בעיר. יוער, כי במידה והתא המשפחתי שהקימה אשה בחברה המוסלמית מסורתית, מתפרק, הרי ככל שמדובר בגירושין, אף תסבול האשה ממעמד חברתי ולרוב גם כלכלי נחות ביותר כתוצאה מהגירושין.

93. בנוסף לאמור עד כה יצוין, כי לעניין שאלת המשמורת על הילדים, המתעוררת במקרים בהם התא המשפחתי התפרק, אין כל נפקותא מי מבין בני הזוג במקור תושב ירושלים. מעמדה המוחלש של האשה ממילא, מוחלש במקרה זה שבעתיים. זאת הואיל, וברבים מן המקרים, מועברים הילדים לחזקת משפחת הבעל, בעוד שלאשה האומללה לא נותר אלא לבחור בין שיבה בגפה למשפחתה או נישואין בשנית לבן זוג אחר. יצוין כי גם מסורתית, במקרה של נישואין לבן זוג חדש, אין זה נהוג כי האשה תביא עימה לתא המשפחתי החדש שהיא מקימה ילדים מנישואין קודמים.

94. בתמ"ש 2766-04-09 ע.ת. ואח' נ' ח.מ. (תביעת משמורת של האם) ותמ"ש 10538-12-09 ח.מ. ואח' נ' ע.ת. (תביעת משמורת של האב) שעסקו במאבק על משמורת בין בני זוג המשתייכים לחברה המוסלמית, סקר בית המשפט את עמדת בית הדין השרעי בעניין המשמורת:

במשפט המוסלמי הקלאסי בעולם הסוני (שאליו משתייכים כמעט 90% מהמוסלמים בעולם) קיימות ארבע אסכולות: האסכולה החנפית, האסכולה המלאכית, האסכולה השאפעית והאסכולה החנבלית. לכל אסכולה קיימת ספרות ייחודית לה, הן בהיבט המשפט התיאורטי והן בהיבט המשפט המהותי.

בישראל, האסכולה השלטת, בהיעדר הוראה מפורשת, הינה האסכולה החנפית [ראה מוסה אבו רמדאן, "התפתחויות אחרונות בהחזקת ילדים בבתי הדין השרעיים", משפחה במשפט, כרך ב' (תשס"ט) 69, בעמ' 72].

החוק לו כפופים בתי הדין השרעיים הוא חוק 'החלטת זכויות המשפחה' משנת 1917 אשר חוקק בתקופת השלטון העותומאני.

החוק העותומאני הני"ל לא הסדיר את סוגיית המשמורת, ובשל כך פנו בתי הדין השרעיים למקורות אחרים וביניהם: 'ספר החוקים השרעיים' ההולך ברובו אחר שיטת האסכולה החנפית.

בספר החוקים השרעיים, בסעיף 380 נקבע כך:

האם הטבעית זכאית למשמורת על ילדיה וטיפול בהם בעת קיום קשר הנישואין או לאחר התרתו בתנאי שהאם עונה על תנאי כשרות למשמורת.

בסעיף 391 נקבע:

תקופת ההחזקה נפסקת עם הגיע הילד לגיל שבע והילדה לגיל תשע ועל האב לקבל את ילדיו לרשותו. **בהעדר אב נמסרים הילדים לאפוטרופוס או לקרובו מסוג היורשים.**

(ההדגשות הוספו, ב.א.).

95. הנה כי כן, אין ספק כי מעבר לפגיעה הקשה שחווה אשה בחברה מסורתית כאשר התא המשפחתי שהקימה מתפרק, ועימו נעלמת אף רשת הביטחון – דקה ככל שתהא – שהגנה עליה במשך קיומו של התא המשפחתי, פעמים לא מועטות אף ילדיה נלקחים ממנה. ברור בנוסף, כי העברת

המשמורת על ילדים למשפחת הבעל במקרה של פירוק התא המשפחתי אינה עושה צדק עם אותן נשים ואימהות, אשר כמאמר חכמים "אמא לא מנשיא ברא" (בבלי, מסכת בבא בתרא פרק ג' דף לו ע"א). כמו כן ברי כי אין מדובר בתופעה המתרחשת בחלל ריק. מדובר בסימפטום בודד מכלל הסימפטומים המאפיינים חברה מסורתית, בה סובלות נשים מהחלשה והזרה מתמשכות. מהנשים מצופה לקבל את הדין ולשתף פעולה עם מנגנוני הדיכוי וההזרה.

96. משהובהר מהו מעמדה של האשה בחברה המסורתית מוסלמית, שאליה משתייכת העותרת, תבקשה העותרות להתייחס להלן לעניינה הפרטני של העותרת. במסגרת המלצת הוועדה שבראשה עומדת המשיבה 1, נקבע כי יש לסרב לבקשתה של העותרת. נשוב ונציין כי, ועל אף שאין מחלוקת באשר לעניינה ההומניטארי של העותרת, סורבה הבקשה מטעמים טכניים גרידא. בנוסף מציינים המשיבים בהחלטתם, כי לעותרת ילדים מנישואין קודמים ומשכך היא אף לא תהיה בודדה לאחר גירושה מירושלים.

97. דא עקא, דברים אלו רחוקים מן המציאות המרה בה חייה העותרת כאשה בחברה מוסלמית מסורתית, ומעידים על אי הכרת ה"רקע" על בסיסו הוגשה הבקשה. סירוב לבקשת העותרת, גירושה מביתה, עירה, וניתוקה מהחברה, הקהילה והאנשים בקרבם היא חיה מזה שבע עשרה השנים, אינו אלא שלילת עוגן החיים היחיד שלה, בו כלולים כבוד, יציבות ותמיכה. על המשיבים היה להבין כי דווקא לגירושה של אשה, אלמנה, בודדה, לא צעירה, החיה בחברה מוסלמית מסורתית, מטעמים טכניים גרידא, תיתכנה השלכות שסופן מי ישורן. בנוסף, לו היו מבינים את מעמדה של העותרת כאשה לאשורו, קרוב לוודאי שלא היו מעלים את הטענה האכזרית כי העותרת אינה בודדה הואיל ויש לה ילדים מנישואין קודמים. כאמור בבקשה שהגישה העותרת לקבלת מעמד בישראל, כמו גם בסעיף 7 דלעיל, כתוצאה מהעברת ילדי העותרת למשמורת משפחת האב לאחר פטירתו הקשר בין העותרת לילדיה רופף ביותר.

סיכום של דברים

98. העותרת מתגוררת מזה שבע עשרה שנים ברציפות בישראל, מתוכן למעלה מעשור בהיתרי שהייה. עם פטירת בעלה היא מוצאת עצמה מועמדת לגירוש מביתה, לאחר שבקשתה ההומניטארית, כי יונח לה להמשיך ולהתגורר בביתה היחיד בעולם, בו היא מתגוררת מזה שנים כה רבות, הושבה על ידי המשיבים ריקם.

99. סירוב אכזרי זה לבקשה של אשה אלמנה, בטיעון המסתמך על פרשנות צרה ומצמצמת, המנוגדת לרציונאל העומד בבסיס המנגנון ההומניטארי המעוגן בהוראת השעה, נוגד כל היגיון ואינו מוסרי. הדרישה כי יהיה לה בן משפחה בישראל אינה אלא הפליה פסולה ולא רלוונטית, המנוגדת לזכויות יסוד של העותרת ומבקשים אחרים, אשר אין מחלוקת באשר לנסיבותיהם ההומניטאריות, לעומת מבקשים אחרים שאינם נופלים בגדרה של הוראת השעה. בנוסף מדובר בהחלטה המתעלמת ממעמדה הנחות ממילא של העותרת, כאשה, בחברה המסורתית בה היא חיה, ולמעשה מפלה אותה לרעה.

100. לאור כל האמור, מתבקש בית המשפט הנכבד להוציא צו על תנאי כמבוקש, שיכלול את הסעדים שהתבקשו ברישא של עתירה זו, ולאחר שמיעת תשובת המשיבים, להפכו לצו מוחלט. כמו כן מתבקש בית המשפט להשית על המשיבים את הוצאות העותרות ושכ"ט עו"ד.

12 במרץ, 2013

בנימין אחסתרובה, עו"ד
ב"כ העותרות

[ת.ש. 70452]